

WSPÓŁPRACA SERBII Z FEDERACJĄ ROSYJSKĄ W OBSZARZE MILITARNYM JAKO WYZWANIE DLA ROZWOJU WSPÓŁPRACY SERBIA – NATO

Słowa kluczowe: Serbia, NATO, Unia Europejska, Federacja Rosyjska, wyzwania

STRESZCZENIE

Zmieniająca się sytuacja geopolityczna a tym samym system bezpieczeństwa euroatlantyckiego² do którego należy Republika Serbii, wydatnie wpływa na jej bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe. Serbia jako państwo wojskowo neutralne³ kooperując z NATO i aspirując do członkostwa w Unii Europejskiej⁴ stanowi istotne ogniwo w budowie trwałego pokoju na Bałkanach i umacnianiu bezpieczeństwa międzynarodowego. Mimo ambicji prozachodnich Serbia prowadzi wielopłaszczyznową współpracę z Federacją Rosyjską.

Celem artykułu jest wskazanie zasadniczych wskaźników współpracy Serbii z Federacją Rosyjską na płaszczyźnie militarnej, sfera ta może mieć istotny wpływ na relacje Serbia – NATO.

¹ Tomasz Ferfecki jest doktorantem Wydziału Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Sztuki Wojennej.

² System euroatlantycki utożsamiany jest często z systemem transatlantyckim. Tymczasem pojęcia te nie są synonimami. System transatlantycki to obszar, który obejmuje terytoria europejskich państw NATO oraz Stanów Zjednoczonych i Kanady. Natomiast system euroatlantycki jest pojęciem szerszym, gdyż dotyczy zarówno państw Sojuszu (NATO), jak i tych, które są położone w Europie, a do Sojuszu nie należą. <http://carnegieendowment.org/specialprojects/EuroAtlanticSecurityInitiativeEASI/> [dostęp: 29.05.2017].

³ 24 grudnia 2007 roku serbski parlament przyjął rezolucję w sprawie ochrony suwerenności, integralności terytorialnej i ustroju Republiki Serbii. Rezolucja serbskiego parlamentu, *Rezolucija Narodne skupštine o zaštiti, suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije*, 24.12.2007, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/component/content/article/65-zastita-suvereniteta?lang=lat> [dostęp: 29.05.2017].

⁴ Od 29 lutego 2012 r. kraj ten posiada status oficjalnego kandydata do Unii Europejskiej, a w czerwcu 2013 UE wyraziła zgodę na rozpoczęcie rozmów akcesyjnych w styczniu 2014, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Serbia> [dostęp: 29.05.2017].

Wstęp

Środowisko bezpieczeństwa Serbii oraz wewnętrzne uwarunkowania polityczne nie pozwalają temu krajowi pozostawać poza głównym nurtem integracji euroatlantyckiej. Serbia jako państwo zdeklarowane „neutralnie” do istniejących sojuszy wojskowych dynamicznie rozwija dialog polityczny i współpracę z NATO w obszarach reform demokratycznych, oraz obronności a członkostwo w UE utożsamia głównie z korzyściami rozwoju ekonomicznego. Dzięki realizacji koncepcji neutralności Serbia równolegle prowadzi wielopłaszczyznową współpracę z Federacją Rosyjską.

Obszary współpracy

Federacja Rosyjska stanowi jeden z czterech filarów, na których opiera się polityka zagraniczna Serbii. W założeniu ma ona bowiem zachowywać równowagę w stosunkach z UE, Rosją, Chinami i USA⁵. Zacieśnienie relacji z Rosją nastąpiło bezpośrednio po ogłoszeniu 17 lutego 2008 roku niepodległości przez Kosowo⁶. Rosja jednoznacznie zademonstrowała wsparcie dla dyplomatycznych wysiłków Serbii, zmierzających do nieuznania niepodległości Kosowa przez międzynarodowe organizacje, w tym Organizację Narodów Zjednoczonych. Rosyjskie stanowisko było bardzo istotne również w przypadku przyjęcia przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Rezolucji A/63/L.2 w sprawie zwrócenia się o opinię doradczą w kwestii zgodności z prawem międzynarodowym jednostronnej deklaracji niepodległości Kosowa do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości⁷. Wsparcie Serbii przez FR było bodźcem zintensyfikowania kontaktów bilateralnych na linii Belgrad – Moskwa. Podczas częstych wizyty serbskich polityków w Moskwie oraz rosyjskich w Belgradzie, padły deklaracje dotyczące „strategicznego partnerstwa”⁸.

⁵ *From Four Pillars of Foreign Policy to European Integration: Is There a Will for Strategically Orienting Serbia's Foreign Policy?*, red. N. Petrović, International and Security Affairs Centre, Beograd 2013, s. 16, http://www.isac-fund.org/download/From_four_pillars_of_foreign_policy_to_european_integration.pdf [dostęp: 29.05.2017].

⁶ Petrović Ž.N., *Russia–Serbia Relations: Three years' result, w: Russia-Serbia Relations at the beginning of XXI Century*, red. Ž.N. Petrović, Beograd 2010, str.6, <http://www.isac-fund.org/download/Russia-Serbia-Relations-at-the-beginning-of-XXI-Century.pdf> [dostęp: 6.06.2017].

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

Współpraca Serbii z Federacją Rosyjską w obszarze militarnym do połowy 2012 roku ograniczała się do sporadycznych wizyt protokolarnych oraz udziału w targach militarnych. W ostatnich czterech latach zauważalna jest intensyfikacja w przedmiotowym obszarze. Przykładem powyższego są prowadzone cyklicznie ćwiczenia wojskowe pk. SREM⁹, Słowiańskie Braterstwo¹⁰ (Slavic Brotherhood), BARS (Brotherhood of Aviators of Russia and Serbia) oraz udział przedstawicieli Sił Zbrojnych Serbii w Międzynarodowych Zawodach Wojskowych w FR¹¹. Dodatkowym aspektem współpracy wojskowej jest wymiana szkoleniowa między ośrodkami szkoleniowymi. Serbia wyrażała chęć pogłębienia współpracy z Rosją przy modernizacji i rozbudowie swojego potencjału wojskowego. Jednak, jak wskazują dotychczasowe relacje, Rosja raczej wykorzystuje ten kraj w działaniach propagandowych, by umocnić swoją pozycję znaczącego gracza w regionie, niż jest zdecydowana dostarczać uzbrojenie Serbom na preferencyjnych warunkach¹² są to tzw. „donacje sprzętu wojskowego”¹³. W roku 2013 Serbia podpisała z Rosją umowę o współpracy wojskowej i została jako jedyne państwo spoza obszaru Wspólnoty Niepodległych Państw obserwatorem w Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (OUBZ)^{14, 15}. Nowością we współpracy była przeprowadzona 20 października 2016 roku operacja pomocy humanitarnej dla Syrii. Serbia wsparta przez lotnictwo FR dostarczyła pomoc humanitarną w rejon konfliktu. W ocenie serbskiego ministra pracy Aleksandara Vulina pomoc skierowana była dla potrzebujących w Aleppo bez znaczenia czy wspierają czy nie reżim Bashara al-Assada¹⁶.

⁹ *Serbia Plans Joint Exercise with Russia in 2016*, <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbian-special-forces-conducts-joint-exercises-with-russia-01-22-2016> [dostęp: 29.05.2017].

¹⁰ *Serbia Goes Ahead With Military Drill With Russia*, <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbia-launches-military-drill-with-russia-09-02-2015> [dostęp: 29.05.2017].

¹¹ *International Army Games 2016: Russia, Kazakhstan Host Olympic-Style Military Drills With Over 3,000 Troops From 20 Countries*, <http://www.ibtimes.com/international-army-games-2016-russia-kazakhstan-host-olympic-style-military-drills-2396394> [dostęp: 29.05.2017].

¹² M. Szpala, *Serbia kandydat do UE*, Warszawa 2016, s. 4.

¹³ *'Gifts' to Serbia's Military Come at a Cost*, <http://www.balkaninsight.com/en/article/gifts-to-serbia-s-military-come-at-a-cost-02-15-2017> [dostęp: 29.05.2017].

¹⁴ M. Sadłowski, *Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. Prawno-instytucjonalne aspekty funkcjonowania*, Toruń 2017, s. 22.

¹⁵ *Serbia „to intensify cooperation” with ODKB*, <http://www.balkaneu.com/serbia-to-intensify-cooperation-odkb/> [dostęp: 29.05.2017].

¹⁶ *Serbia Says Politics Not Involved In Syria Aid*, <https://www.rferl.org/a/serbia-syria-aid-russia-eu-sanctions/28067414.html> [dostęp: 6.06.2017].

Siły zbrojne Serbii prowadzą współpracę na płaszczyźnie wojskowej z ponad 60 krajami. W roku 2016, Serbia uczestniczyła w 24 międzynarodowych ćwiczeniach wojskowych w tym dwukrotnie z wojskami Federacji Rosyjskiej. W ocenie serbskiego analityka Boško Jakšića zauważalny jest niewielki progres w tym obszarze. Niemniej jednak biorąc pod uwagę prawosławną część Bałkanów, ekspansja wpływów Federacji Rosyjskiej gwałtownie wzrasta, co jest nowością od początku kryzysu na Ukrainie¹⁷.

Mając na uwadze trwający proces akcesyjny Serbii do UE wszelkie inicjatywy o charakterze wojskowym podejmowane przez ten kraj z FR spotykają się z negatywnym komentarzem Brukseli. W ocenie Jeleny Milić dyrektor Centrum Studiów Euroatlantyckich¹⁸ w Belgradzie Serbia powinna dostosować swoją politykę zagraniczną do standardów UE. Uczestnictwo w ćwiczeniach wojskowych z Rosją z pewnością nie jest sposobem, aby to zrobić. Według J. Milić w czasie, gdy realizowany jest scenariusz ukraiński i gdy sankcje na Rosję są nakładane jest to bardzo zła decyzja dla Serbii i policzek dla UE.

W odpowiedzi na szeroką krytykę postępowań rządu w Belgradzie minister obrony Serbii Bratislav Gasić, oświadczył, że kierowany przez niego resort stara się prowadzić zrównoważoną politykę współpracy w wymiarze wojskowym i międzynarodowym. Zaznaczył, że w roku 2016 SZ Serbii zrealizowały zamierzenia zarówno z FR jak i partnerami z zachodu w tym 127 przedsięwzięciach, które wynikały z planu współpracy bilateralnej z USA¹⁹.

Serbia a NATO

Genezę współpracy Serbii z NATO datuje się na 28 luty 1953 rok. W ramach Pierwszego Paktu Bałkańskiego członkowie Jugosłowiańskiej Armii Ludowej

¹⁷ *Russia, Serbia Launch Military Drill Amid Spy Claims*, http://www.balkaninsight.com/en/article/russia-serbia-to-launch-military-drills-amid-espionage-claims-11-012016?utm_source=Balkan+Insight+Newsletters&utm_campaign=66d7881b01-BI_DAILY&utm_medium=email&utm_term=0_4027db42dc-66d7881b01-319688369#sthash.XHbTj01b.dpuf [dostęp: 29.05.2017].

¹⁸ Centrum Studiów Euroatlantyckich – CEAS jest niezależnym, ateistycznym, społecznie nastawionym, lewicowo-liberalnym think-tankem założonym w 2007 roku w Belgradzie. CEAS wydaje wysokiej jakości analizy z obszaru polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony Serbii.

¹⁹ *Serbia Goes Ahead With Military Drill With Russia*, <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbia-launches-military-drill-with-russia-09-02-2015> [dostęp: 29.05.2017].

(JAL)²⁰ posiadali dostęp do szkoleń i edukacji w krajach NATO. Intensywność tej współpracy ewoluowała w zależności od rozwoju sytuacji politycznej w ostatnich dziesięcioleciach.

Obecnie główną płaszczyzną współpracy Serbii z NATO jest program Partnerstwo dla Pokoju (PdP)²¹.

Kluczowym krokiem w ustanowieniu współpracy w ramach Partnerstwa dla Pokoju (PdP) było przyjęcie pod koniec kwietnia 2002 roku przez rząd federalny Republiki Jugosławii zaleceń Najwyższej Rady Obrony NATO w celu rozpoczęcia procesu przystąpienia do programu. 19 czerwca 2003 roku Federacja Serbii i Czarnogóry złożyła, formalny wniosek o przyjęcie do programu PdP. 30 czerwca 2003 roku w celu przygotowania do uczestnictwa w ramach PdP, ustanowiono specjalny program (Tailored Cooperation Programme – TCP) dla Serbii i Czarnogóry. TCP obejmował uczestnictwo personelu Sił Zbrojnych Serbii w kursach w Szkole NATO w Oberammergau w seminariach i konferencjach, udział w charakterze obserwatorów oraz w ćwiczeniach wojskowych w ramach PdP²². W 2005 roku z inicjatywy Królestwa Norwegii utworzono grupę roboczą ds. reformy resortu obrony (Defence Reform Group – DRG NATO). Stanowiła ona wspólny organ ówczesnego Ministerstwa Obrony Serbii i Czarnogóry oraz NATO, który był wówczas punktem kontaktowym z NATO. Przedmiotowa inicjatywa została uruchomiona w celu

²⁰ Jugosłowiańska Armia Ludowa (JAL, serb. i maced. *Југословенска народна армија* – *JHA*, serbska łacinka: *Jugoslovenska narodna armija* – *JNA*, chorw. i bośń. *Jugoslavenska narodna armija* – *JNA*, słoweń. *Jugoslovanska ljudska armada* – *JLA*) – siły zbrojne Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii. https://pl.wikipedia.org/wiki/Jugos%C5%82owia%C5%84ska_Armia_Ludowa [dostęp: 29.05.2017].

²¹ PdP został uruchomiony w 1994 roku jako program praktycznej, dwustronnej współpracy między NATO, jako całością, jak i poszczególnych państw, które w nim uczestniczą. Pierwotnym celem polityki partnerskiej NATO było przełamanie barier i budowanie bezpieczeństwa poprzez dialog i współpracę. Dzisiaj cele są dużo bardziej ambitne, gdyż państwa partnerskie są zaangażowane wraz z NATO w działania ukierunkowane na typowe dla XXI wieku wyzwania, takie jak terroryzm, rozprzestrzenianie broni masowego rażenia i państwa upadłe. s. 6 [dostęp: 29.05.2017].

²² Współpraca w ramach PdP prowadzona jest na poziomie i w tempie, które są indywidualnie określane dla każdego kraju partnerskiego. PdP opiera się na współpracy i wspólnym działaniu systemu obronnego suwerennego państwa. Kraje sygnatariusze zobowiązane są respektować zasady dobrowolności i samo przynależności do PdP. Cała ścieżka rozwoju inicjatywy PdP została oznaczona za pomocą konkretnych środków w celu poprawy jego sprawności. Od momentu powstania. Program służył jako wzór dla innych form współpracy z NATO, między innymi takimi jak Stambulska Inicjatywa Współpracy <http://www.mod.gov.rs/eng/4360/pzm-saradnja-4360> [dostęp: 29.05.2017].

zwiększenia poparcia Sojuszu w proces reform obronnych w Serbii i Czarnogórze, szczególnie koncentrując się na intensywnej pracy nad pierwszym strategicznym Przeglądzie Obronnym. W grudniu 2006 roku za pośrednictwem Komitetu Politycznego PdP oraz Polityczno-Wojskowego Komitetu Sterującego Rada Północnoatlantycka zatwierdziła utworzenie w Serbii i Czarnogórze DRG NATO. Po przygotowaniu niezbędnych decyzji administracyjnych przez władze Serbii i Czarnogóry, w lutym 2006 roku powołano ten nowy unikalny mechanizm współpracy pomiędzy Serbią i NATO. Ta prekursorska forma współpracy z NATO nigdy wcześniej nie była powoływana do kooperacji z żadnym innym krajem.

Grupa miała spełniać następujące zadania:

- przyspieszenie i wspieranie reform obronnych,
- zachęcanie do współpracy międzyresortowej, której celem jest zapewnienie lepszej koordynacji i komunikacji w celu dalszego rozwoju,
- wprowadzenie podejścia zorientowanego projektu reform,
- zachęcanie NATO do lepszej koordynacji działań dwustronnych wspierającą reformę obronności,
- przygotowanie Serbii i Czarnogóry do udziału w Partnerstwie dla Pokoju.

Prace Grupy w latach 2005–2008 zostały ocenione jako bardzo udane, a uzyskane doświadczenia pokazały, że znacznie ułatwia międzyresortowe podejście do procesów istotnych dla reformy systemu obronnego oraz udział w Serbii w programie PdP.

Republika Serbii została zaproszona do programu PdP na szczycie NATO w Rydze 29 listopada 2006 roku. Zgodnie z niniejszym zaproszeniem oraz decyzją Rządu Serbii, 14 grudnia 2006 roku w Brukseli prezydent Serbii Boris Tadić podpisał dokument ramowy, dzięki czemu Serbia formalnie stała się uczestnikiem niniejszego programu.

26 grudnia 2007 roku serbski parlament przyjął rezolucję w sprawie ochrony suwerenności, integralności terytorialnej i ustroju Republiki Serbii²³. Jednym z głównych postanowień mocno podkreślanych w tym dokumencie to „wojskowa neutralność”. Zaznaczono, że Serbia nie będzie angażować się w żaden istniejący sojusz wojskowy. Decyzja o ewentualnym przystąpieniu do bloku militarnego może być podjęta tylko na podstawie wyników ogólnonarodowego referendum²⁴. Kierownictwo polityczne i wojskowe Serbii powołują się na niniejszy dokument

²³ *Rezolucija Narodne skupštine o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije*, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/component/content/article/65-zastita-suvereniteta?lang=lat> [dostęp: 29.05.2017].

²⁴ Ł. Reszczyński, *Perspektywy członkostwa Serbii w NATO*, <http://docplayer.pl/29905014-Perspektywy-czlonkostwa-serbii-w-nato.html> [dostęp: 29.05.2017].

jako barierę prawną, gdy podnoszony jest temat członkostwa Serbii w NATO²⁵. 30 czerwca 2010 roku po dwuletniej przerwie, DRG NATO wznowiła swoją działalność. Podczas sesji plan Grupy w okresie w okresie czerwiec 2010 – czerwiec 2011 roku został przyjęty wraz z ustanowieniem organów wspomagających jej pracę. W spotkaniu wzięli udział przedstawiciele resortów obrony oraz przedstawiciele ambasad państw członkowskich NATO i UE.

Głównymi celami odnowienia pracy Grupy było:

- wsparcie dla współpracy instytucjonalnej między Serbią i NATO w procesie reformy obronności,
- realizacja celów partnerstwa procesu planowania i przeglądu, zaangażowania w Koncepcję Zdolności Operacyjnych, projektów rozwojowych w celu rozwiązania konkretnych problemów reform, poprawę koordynacji i efektywności dwustronnej współpracy wojskowej z NATO i UE.

Umowa w sprawie procedury tranzytu między Serbią i Czarnogórą a NATO, a także zainicjowanie reform DRG NATO nałożyła potrzebę na wzmocnienia instytucjonalnych bezpośrednich więzi między Serbią i NATO. Na podstawie umów zawartych między Ministerstwem Obrony Serbii i NATO w 18 grudnia 2006 roku, w gmachu Ministerstwa Obrony Serbii otwarto Wojskowe Biuro Łącznikowe NATO (MLO NATO)²⁶.

Funkcjonowanie MLO NATO w Belgradzie podporządkowane jest Dowództwu Sił Połączonych NATO w Neapolu (JFC Neapol). Do głównych zadań MLO należą:

- wdrożenie Porozumienia w sprawie procedury tranzytu, wsparcie NATO i sił UE (EUFOR) zaangażowanych w regionie,
- wspieranie pracy Serbia – DRG NATO,
- współpraca w obszarze dyplomacji,
- wykonywanie innych zadań zatwierdzonych przez Radę Północnoatlantycką.

Dodatkowo MLO NATO odpowiada za wspieranie wszelkich aspektów wojskowego zaangażowania Serbii w PdP, a także zapewnienie wsparcia wojskowego głównie w roli politycznego punktu kontaktowego na linii Serbia – NATO.

27 września 2010 roku utworzono Misję Wojskową Przedstawicielstwo Republiki Serbii przy NATO, którego głównym zadaniem jest reprezentowanie Mini-

²⁵ *Seventh Sitting of the Second Regular Session of the National Assembly of the Republic of Serbia in 2007*, http://www.parlament.gov.rs/Seventh_Sitting_of_the_Second_Regular_Session_of_the_National_Assembly_of_the_Republic_of_Serbia_in_2007.6537.537.html [dostęp: 29.05.2017].

²⁶ http://www.jfcnaples.nato.int/mlo_belgrade/about-mlo-belgrade [dostęp: 29.05.2017].

sterstwa Obrony i serbskich sił zbrojnych w NATO i siedzibie UE w Brukseli²⁷. Do kluczowych zadań misji wojskowej należy:

- reprezentowanie interesów bezpieczeństwa i obrony Republiki Serbii w NATO i stałych misji państw członkowskich,
- udział w posiedzeniach jednostek organizacyjnych NATO,
- wspieranie udziału Ministerstwa Obrony i sił zbrojnych Serbii w pracach organów polityczno-wojskowych, wojskowych i administracyjnych NATO,
- współpraca z państwami członkowskimi NATO,
- składanie sprawozdań z działalności i zmian w NATO.

Przedstawiciel Wojskowej misji Serbii w NATO ma podwójną funkcję, jako dodatek do powyższych zadań, realizuje również zadania dotyczące współpracy wojskowej z UE, która stanowi jeden z priorytetów polityki zagranicznej tego kraju tj. osiągnięcie członkostwa w UE.

Niestandardowym wkładem w program współpracy, był udział Sojuszu w reformie systemu obronnego Serbii. Odzwierciedleniem tego było ustanowienie dwóch funduszy w ramach PdP czyli:

- w marcu 2005 roku z darowizn 11 krajów utworzono fundusz na projekt niszczenia min przeciwpiechotnych opiewający na około 1,5 miliona USD w ramach którego do 2007 roku zniszczono około 1,4 mln min,
- w styczniu 2006 roku utworzono fundusz w celu wspierania rekonwersji personelu wojskowego i ich integracji z sektorem cywilnym. W ramach przedmiotowego projektu wydatkowano około 9,6 mln euro.

Bazując na powyższych doświadczeniach Serbia zainicjowała uruchomienie nowego trzeciego funduszu NATO. Celem projektu jest niszczenie nadwyżek amunicji, a jednocześnie poprawienie zdolności zakładów TRZ Kragujevac zajmujących się produkcją i niszczeniem amunicji. Planowany koszt projektu opiewa na kwotę do 7 mln euro. Wielka Brytania przyjęła wiodącą rolę w tym projekcie.

19 lutego 2016 roku²⁸, serbski prezydent Tomislav Nikolić ratyfikował umowę o przystąpieniu Serbii do Indywidualnego Programu na rzecz Partnerstwa (Individual Partnership Action Plan – IPAP)²⁹. W umowie tej Serbia zobowiązała się do

²⁷ <http://www.mod.gov.rs/eng/4358/partnerstvo-za-mir-4358> [dostęp: 29.05.2017].

²⁸ *Serbia: Another big step towards NATO membership against people's will*, <https://www.strategic-culture.org/news/2016/02/24/serbia-another-big-step-toward-nato-membership-against-peoples-will.html> [dostęp: 29.05.2017].

²⁹ Indywidualne Plany Działania na rzecz Partnerstwa (IPAP), wprowadzone na Szczycie w Pradze w listopadzie 2002 r., są otwarte dla państw, które dysponują wolą i możliwościami politycznymi pogłębiania ich stosunków z NATO. Te dwuletnie plany mają na celu połączenie wszystkich zróżnicowanych mechanizmów interakcji między partnerami

zapewnienia prawa do nieograniczonego przemieszczania się wojsk NATO na jego terytorium, a personelowi NATO zagwarantowała immunitet.

Mając na uwadze nieszabloność i wielopłaszczyznową współpracę Serbii z NATO przedstawiciele politycznego i wojskowego establishmentu unikają jednoznacznych deklaracji co do perspektyw członkostwa, skupiając uwagę na modernizacji systemu obrony i przystosowania go do standardów międzynarodowych. Celem reformy jest szeroko pojęta profesjonalizacja armii, a także rewitalizacja rodzimego przemysłu zbrojeniowego. Działania rządu przynoszą pozytywne efekty – zlikwidowano pobór do armii, przemysł zbrojeniowy przynosi coraz większe zyski, rośnie również społeczne zaufanie do sił zbrojnych³⁰.

Głównym argumentem przedstawianym przez przeciwników przystąpienia Serbii do NATO jest inwazja wojsk Sojuszu z 1999 roku. Nie brakuje głosów, że włączenie kraju w struktury NATO byłoby równoznaczne z legitymizacją nalotów, a także uznaniem niepodległości Kosowa. Wątpliwości budzi również globalna polityka Sojuszu, który jest postrzegany jako narzędzie realizacji interesów USA. Przedstawiciele serbskich środowisk prorosyjskich m.in. Ruchu Patriotycznego Serbii, Organizacji „Zavetnici” krytykują dotychczasową współpracę rządu z NATO, wyrażając obawy, iż może ona negatywnie wpłynąć na stosunki z Moskwą. Przeciwnicy takiej teorii podkreślają, iż Rosja przystąpiła do programu Partnerstwo dla Pokoju dwaście lat wcześniej niż Serbia, a rosyjskie doświadczenia współpracy z Sojuszem (w tym działalność przedstawicielstwa) stanowią wzór dla działań rządu w tej materii³¹. Eksperci CEAS skłaniają się ku tezie, że korzyści z potencjalnego przystąpienia Serbii do Sojuszu przewyższają możliwe straty³². Kluczowym argu-

a Sojuszem, przy szczególnym nacisku na działania wspierające przeprowadzanie ich reform wewnętrznych. Każdy IPAP określa ściśle cele i priorytety współpracy dla danego partnera i gwarantuje, że stosowane mechanizmy odpowiadają bezpośrednio tym priorytetom. NATO zapewnia ukierunkowane i dostosowane do sytuacji danego kraju rady dotyczące celów reformy. Częścią procesu realizacji IPAP może być intensywny dialog polityczny dotyczący odpowiednich zagadnień. IPAP ułatwiają także koordynację dwustronnego wsparcia zapewnianego przez poszczególnych sojuszników i partnerów, jak i koordynację współpracy z innymi odpowiednimi instytucjami międzynarodowymi. Tematyka IPAP obejmuje ogólne kategorie takie jak: zagadnienia polityczne i związane z bezpieczeństwem; obronność, bezpieczeństwo i zagadnienia wojskowe; informowanie opinii publicznej; badania naukowe i ochrona środowiska; planowanie cywilne; zagadnienia związane z administracją, ochroną i zasobami.

³⁰ Ł. Reszczyński, *Perspektywy członkostwa Serbii w NATO*, <http://geopolityka.info/publikacje/lukasz-reszczyński-perspektywy-członkostwa-serbii-w-nato> [dostęp: 29.05.2017].

³¹ Ibidem.

³² J. Milić, *10 x in favour NATO*, Belgrade 2014, s. 2.

mentem jest istnienie niepisanej zasady stosowanej wobec państw kandydujących, że członkostwo w Unii Europejskiej musi być poprzedzone akcesją do NATO. Integracja z Sojuszem mogłaby w takim wypadku ułatwić Serbii przystąpienie do UE³³. Warty podkreślenia jest fakt, że pozostałe kraje regionu posiadają status kraju członkowskiego lub są objęte Planem Działań na rzecz Członkostwa (MAP)³⁴. Niniejszy stan rzeczy jest kolejnym argumentem zwolenników przystąpienia Serbii do NATO. W przedstawionej sytuacji pozostawanie poza strukturami Sojuszu oznaczałoby rezygnację z odgrywania roli regionalnego lidera, do której Serbia z racji swego potencjału słusznie zabiega. Kolejnym, istotnym argumentem przemawiającym za członkostwem w NATO mogą być wynikające z niego korzyści ekonomiczne. W tym kontekście często krytykowana jest „polityka neutralności”, wymagająca większych nakładów na obronność. Powyższe racje wydają się przemawiać do serbskiego ministra obrony Dragana Šutanovaca, który w wywiadzie dla dziennika „Press” zasugerował, że przystąpienie Serbii do NATO będzie naturalną konsekwencją implementacji europejskiego systemu wartości³⁵. O ile więc członkostwo Serbii w NATO jest w najbliższym czasie mało prawdopodobne, o tyle nie można go wykluczyć w dłuższej perspektywie. Wiele będzie zależało od sytuacji wewnętrznej oraz zdolności władzy do dialogu z opinią publiczną w tej kwestii. Po wygraniu w kwietniu br. przez proeuropejskiego Aleksandra Vučića wyborów prezydenckich przyspieszenie realizacji kursu pro UE i pro NATO jest bardzo prawdopodobne. „Militaryzną neutralność” Serbii należy rozpatrywać raczej jako kategorię polityczną, usprawiedliwiającą niechęć do wstąpienia do NATO oraz usprawiedliwiającą balansowanie tego kraju między państwami zachodnimi a Rosją i jej strefą wpływów.

³³ A. Strykowska, *Rosyjsko-serbskie stosunki polityczne w latach 2001–2011*, https://www.academia.edu/11316769/Rosyjsko-serbskie_stosunki_polityczne_w_latach_2001-2011 [dostęp: 29.05.2017].

³⁴ Plan Działań na Rzecz Członkostwa (MAP) – zainicjowany podczas szczytu NATO w Waszyngtonie w kwietniu 1999 r. Jest to mechanizm ukierunkowany na przygotowanie do wymogów członkostwa w Sojuszu. Obejmuje współpracę z Sojuszem w kwestiach politycznych, obronnych i wojskowych, budżetu, ochrony informacji i kwestiach prawnych poprzez przedstawianie Rocznych Programów Narodowych, których realizacja jest oceniana przez sojuszników w Indywidualnych Raportach na temat Postępów. Obecnie uczestniczy w nim m.in. Macedonia. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/polityka_bezpieczenstwa/nato/wspolpraca_nato_z_panstwami_trzecimi/?printMode=true [dostęp: 29.05.2017].

³⁵ D. Šutanovac, *Srbija u NATO, što da ne*, http://www.pressonline.rs/sr/vesti/vesti_dana/story/95318/%C5%A0utanovac:+Srbija+u+NATO,%C5%A1to+da+ne.html [dostęp: 29.05.2017].

Zakończenie

Kwestia potencjalnego przystąpienia Serbii do NATO budzi w Rosji o wiele większe kontrowersje niż integracja Belgradu z Unią Europejską, co do której Kreml oficjalnie nie zgłasza zastrzeżeń. Włączenie Serbii w struktury NATO może spowodować ochłodzenie stosunków rosyjsko-serbskich. Postawa Rosji w kwestii NATO wynika przede wszystkim z chęci powstrzymania geograficznego rozszerzenia Sojuszu, którego celem jest zintegrowanie całego regionu Bałkanów Zachodnich. Można przypuszczać, iż deklarowany pozytywny stosunek Kremla do europejskich planów Belgradu przy jednoczesnym sprzeciwie wobec rozszerzenia NATO wpisuje się w strategię europeizacji rosyjskiej polityki zagranicznej, polegającą na większej otwartości na dialog z UE, który może skutkować m.in. osłabieniem amerykańskich wpływów na kontynencie. Serbska polityka balansowania między dwoma politycznymi ośrodkami, czyli Moskwą i UE/NATO, wynikała ze świadomej i racjonalnej politycznej kalkulacji serbskich elit. Ten typu uprawiania polityki ma niewątpliwie historyczne korzenie. Przez niektórych serbskich polityków jest uważana za kontynuację kursu z czasów byłej Jugosławii, gdy Belgrad był ośrodkiem przewodzącym Ruchowi Państw Niezaangażowanych³⁶. Zdaniem części serbskiego establishmentu kontynuują oni obecnie tradycję z czasów rządów Josipa Broz-Tity, czyli balansowania między Wschodem a Zachodem. Potwierdzeniem tego może być wypowiedź byłego prezydenta Serbii Tomislava Nikolicia, który określił obecną politykę Serbii mianem „postnowoczesnej polityki niezaangażowania”. Po przyjęciu 5 czerwca 2017 roku do NATO Czarnogóry Serbia wydaje się być jednym z ostatnich państw regionu Bałkanów Zachodnich, które może wykorzystywać swoje położenie jako hub w kontaktach FR ze strukturami UE i NATO.

³⁶ Ruch Państw Niezaangażowanych, grupa państw, które po II wojnie światowej zdecydowały o pozostaniu poza sojuszami wojskowymi i blokami ideologiczno-politycznymi, deklarując gotowość do pokojowej współpracy z każdym krajem. Ruch wyrósł z koncepcji Mahatmy Gandhiego oraz realizacji polityki zagranicznej Indii na przełomie lat 40. i 50. Inicjatywa powstała na konferencji państw azjatyckich (New Delhi 1947) oraz azjatyckich i afrykańskich (New Delhi 1949), a zrealizowała na konferencji w Bandungu (1955). Konkretne ramy organizacje nadała ruchowi jednak dopiero konferencja w Belgradzie na początku września 1961 roku. Organizacja zaczęła jednak słabnąć po śmierci jej głównych założycieli – Jawaharlala Nehru (1964), Gamala A. Nasera (1970) i w końcu samego Josipa Broz Tito (1980), który jednak do końca życia pozostał gorącym admiratorem istnienia sformalizowanego bloku państw niezależnych od Wschodu i Zachodu. <http://www.psz.pl/91-europa/szczyt-ruchu-panstw-niezaangazowanych-w-belgradzie> [dostęp: 6.06.2017].

Bibliografia

1. Black J.L., *Vladimir Putin and the new world order: looking east, looking west?*, Lanham 2003.
2. Bryc A., *Rosja w XXI wieku. Gracz światowy czy koniec gry?*, Warszawa 2009.
3. Fiszer J.M., Olszewski P., *System euroatlantycki w wielobiegunowym ładzie międzynarodowym*, Warszawa 2013.
4. Jaworek R., *Wybacz im Serbio!*, Warszawa 2000.
5. Krupa J., *Między Moskwą a Brukselą. Sytuacja międzynarodowa Serbii a kryzys ukraiński*, Kraków 2016.
6. Menkiszak M., *Rosyjski projekt traktatu o bezpieczeństwie europejskim*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/tydzien-na-wschodzie/2009-12-02/rosyjskiprojekt-traktatu-o-bezpieczenstwie-europejskim> (29.05.2017).
7. Milić J., *10 x in favour NATO*, Belgrade 2014.
8. Reczyński Ł., *Perspektywy członkostwa Serbii w NATO*, Warszawa 2010.
9. Sadłowski M., *Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. Prawno-instytucjonalne aspekty funkcjonowania*, Toruń 2017.
10. Strykowska A., *Rosyjsko-serbskie stosunki polityczne w latach 2001–2011*, Poznań 2011.
11. Schmidt U., *The Western Balkans: European And Euro-Atlantic Integration Challenges*, NATO Parliamentary Assembly 2016.
12. Szpala M., *Serbia kandydat do UE*, Warszawa 2016.

Akty prawne

1. Individual Partnership Action Plan (IPAP), Belgrade 2014.
2. Strategija odbrane Republike Srbije, http://www.mod.gov.rs/lat/dokumenta/strategije/strategija_odbrane_lat.pdf (29.05.2017).
3. *Rezolucija Narodne skupštine o zaštiti, suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije*, 24.12.2007, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/component/content/article/65-zastita-suvereniteta?lang=lat> (29.05.2017).
4. *Военная доктрина Российской Федерации* (2010), http://news.kremlin.ru/ref_notes/461 (29.05.2017).

Strony internetowe

1. Serbia Plans Joint Exercise with Russia in 2016, <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbian-special-forces-conducts-joint-exercises-with-russia-01-22-2016> (29.05.2017).
2. Serbia Goes Ahead With Military Drill With Russia, <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbia-launches-military-drill-with-russia-09-02-2015> (29.05.2017).
3. International Army Games 2016: Russia, Kazakhstan Host Olympic-Style Military Drills With Over 3,000 Troops From 20 Countries, <http://www.ibtimes.com/interna->

- tional-army-games-2016-russia-kazakhstan-host-olympic-style-military-drills-2396394 (29.05.2017).
4. Gifts' to Serbia's Military Come at a Cost, <http://www.balkaninsight.com/en/article/gifts-to-serbia-s-military-come-at-a-cost-02-15-2017> (29.05.2017).
 5. Russia, Serbia Launch Military Drill Amid Spy Claims, http://www.balkaninsight.com/en/article/russia-serbia-to-launch-military-drills-amid-espionage-claims-11012016?utm_source=Balkan+Insight+Newsletters&utm_campaign=66d7881b01-BI_DAILY&utm_medium=email&utm_term=0_4027_db42dc_-66d7881b01-319688369#sthash.XHbTj01b.dpuf (29.05.2017).
 6. Rezolucija Narodne skupštine o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/component/content/article/65-zastita-suvereniteta?lang=lat> (29.05.2017).
 7. Seventh Sitting of the Second Regular Session of the National Assembly of the Republic of Serbia in 2007, http://www.parlament.gov.rs/Seventh_Sitting_of_the_Second_Regular_Session_of_the_National_Assembly_of_the_Republic_of_Serbia_in_2007.6537.537.html (29.05.2017).
 8. *Serbia: Another big step towards NATO membership against people's will*, <https://www.strategicculture.org/news/2016/02/24/serbia-another-big-step-toward-nato-membership-against-peoples-will.html> (29.05.2017).
 9. Štanovac D., *Srbija u NATO, što da ne*, http://www.pressonline.rs/sr/vesti/vesti_dana/story/95318/%C5%A0utanovac:+Srbija+u+NATO,%C5%A1to+da+ne.html (29.05.2017).

Keywords: Serbia, NATO, European Union, Russian Federation, challenges

SUMMARY

The changes observed in geopolitical situation and simultaneously in the Euro-Atlantic security system, which Serbia is part of, considerably influence the country's national and international security. Despite the country's pro-Western ambitions, Serbia maintains multidimensional cooperation with Russian Federation. As a militarily neutral state, Serbia, which cooperates with NATO and aspires to EU membership, plays an important role in the building of lasting peace in the Balkans and reinforcing international security.

The aim of this article is to specify the key indicators of Serbia's military cooperation with Russia Federation, which might significantly influence relations between Serbia and NATO.